

УДК 94 (44 : 65) «1564 / 1829»

С. В. Саранов

**ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ АЛЖИРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ,
1564–1829 РР.**

Вивчення історичних витоків зовнішньої та колоніальної політики Франції у середземноморському регіоні набуває особливої актуальності сьогодні, коли після завершення "холодної війни" ми спостерігаємо початок нового етапу зовнішньої політики США, чергові спалахи напруженості на Близькому та Середньому Сході у російсько – американських відносинах, а також поступове входження до системи міжнародних відносин нового гравця – Китаю. Певною мірою сучасний стан міжнародних відносин нагадує міжнародну ситуацію 30–40-х рр. XIX ст, коли закладались підвалини якісно нового етапу розвитку Європи. Отже, XIX ст., століття величезних досягнень та оманливих надій, колоніальних імперій та революцій "повертається" до Заходу XXI ст., але розвиток подій здивує будь – кого з фахівців. Дослідження історичної еволюції алжирської політики Франції у контексті загального розвитку її зовнішньої та колоніальної політики становить інтерес ще й тому, що протягом декількох століть Франція була однією з провідних країн континентальної Європи. Ознайомлення з французьким історичним досвідом здатне, на нашу думку, суттєво скоротити можливість виникнення спалахів напруженості у середземноморському регіоні, який, до того ж, останнім часом перебуває у центрі уваги світового співтовариства. Таким чином, тема обрана для дослідження, є актуальною.

Певний інтерес становить окреслене коло проблем і для України, особливо у контексті боротьби думок та поглядів серед представників українських правлячих кіл стосовно пріоритету того чи іншого вектору зовнішньої політики. Ознайомлення з досвідом та результатами саме колоніальної політики однієї з провідних європейських країн здатне, на нашу думку, внести певні корективи у бачення подій та процесів під час виробки зовнішньої політики української держави.

Історія зовнішньої та колоніальної політики Франції відносно Алжиру отримала значне висвітлення у історіографії. Слід зазначити, що найбільш чисельними та вагомими, як з точки зору накопичення фактичного матеріалу, так і з точки зору наявності масштабних узагальнюючих праць, є досягнення французької історичної науки. У якості приклада слід зазначити роботи А. Неттемана, Лейнардье та Клозеля, Ш. де Ротальє, В. Піке, Р. Вале, А. Гарро, Е. Ле Маршана, Ш.-А. Жюльєна, Ф. Броделя та інших істориків, присвячені загальним

питанням розвитку Алжиру, виробці зовнішньої та колоніальної політики Франції, окремим аспектам розвитку середземноморського регіону тощо [1]. У радянській історіографії на увагу заслуговують праці Н. Г. Хмельової, Р. Г. Ланди, В. Луцького, Ю. С. Оганісян [2]. Між тим, на відміну від західної історіографії, головна увага радянськими вченими приділялась дослідженню саме процесу завоювання та колонізації Францією Алжиру, у той час як розгляд історичних витоків французької колоніальної політики майже не порушувався дослідниками. В українській історичній науці не отримали належного висвітлення як походження зовнішньої та колоніальної політики французьких правлячих кіл відносно Алжиру, так і створення французької колоніальної моделі у цій країні протягом XIX–XX ст.

Розташований на перехресті торгівельних шляхів Алжир з самого початку свого існування почав привертати увагу європейських держав, у тому числі, Франції [3, с.302]. Францію з середземноморським світом пов'язували важливі торгівельні та зовнішньополітичні інтереси, витoki яких слід шукати у періоді хрестових походів, що поклав початок просуненню французів до Леванту. Але зародження дійсно масштабних торгівельних та зовнішньополітичних цілей французької дипломатії відносно Леванту датується 1536 р., коли Франція першою серед інших європейських країн отримала право капітуляцій (торгівельних привілеїв) в Османській імперії. Згідно з оцінкою відомого турецького історика М. Кютюкоглу надаючи "подібні торгівельні права, османські правителі мали на меті пожвавити торгівлю у країні" [4, с.467].

На початку XVI ст. Османська імперія була однією з не багатьох могутніх країн східного світу, яка проводила активну політику у Середземному морі, однак її інтереси повністю розходились з цілями та завданнями іспанців, котрі, завершивши ще в 1492 г. Реконкісту, стали погрожувати Північній Африці. Тому отримання торгівельних привілеїв Францією стало успіхом французької дипломатії та початком її торгівельних контактів з Північною Африкою на противагу Іспанії. Як зазначає турецький історик Ф. Емеджен: "Завершивши Реконкісту, іспанці отримали вихід до Атлантики та, встановивши на деякий час своє панування у Середземномор'ї, захотіли укріпити свої позиції і в Північній Африці. У морських битвах важливу роль зіграла Франція: вона підтримувала Османів на Середземному морі, вимушуючи Габсбургів боротися на два фронти" [4, с.29].

Алжир, який формально знаходився під сюзеренітетом Османської імперії, відігравав також важливу роль у турецько – іспанському протистоянні, оскільки монополізував піратську справу у Середньому Магрибі, що безпосередньо погрожувало інтересам деяких європейських держав та впливових державних діячів, зокрема, римському папі та італійським князям. У цій вкрай заплутаній міжнародній ситуації цілі та завдання французької дипломатії у роки правління короля Генріха IV (1553–1610) відносно Алжиру полягали, з

одного боку, у спільному франко-алжирському прагненні затвердити своє панування у західному Середземномор'ї, а з іншого боку – у підриві там імперських амбіцій Іспанії [3, с.309]. Так, король Франції, йдучи назустріч побажанням марсельських купців, котрі ще до 1550 р створювали у Алжирі свої торговельні факторії, заснував в 1564 р. у цій країні посаду французького консула. Ця подія є відправною точкою у історичній еволюції алжирської політики Франції, політики, яка пройшла до французького завоювання цієї країни 1830 р. вкрай неоднозначний шлях. Тут же слід відмітити, що дуже складно зрозуміти процес формування алжирської політики французькими правлячими колами без врахування європейських інтересів Франції, її положення на міжнародній арені у цілому.

У 1610 р. після смерті короля Генріха IV французький трон посів Людовік XIII (1610–1643), роки правління якого позначені величезним впливом діяльності його першого міністра кардинала Ришельє (1624–1642), який фактично зосередив внутрішню та зовнішню політику Франції у своїх руках. Ришельє вдавався до значних зусиль задля посилення військової та економічної могутності Франції. Ключове місце у цьому процесі відводилося морській торгівлі.

Ставши у 1625 р. суперінтендантом навігації та торгівлі, Ришельє приступив до перетворень, об'єднавши у своїх руках всі посади адміралів та губернаторів приморських провінцій. Для створення морського флоту Ришельє зібрав команду кваліфікованих фахівців – географів, математиків, навігаторів, ознайомлювався із доповідями місіонерів, які повідомляли про торговельні шляхи та експортний потенціал різних країн. Якщо на початку 1620-х рр. Франція володіла лише десятком галер на Середземному морі, а у Атлантичному океані не мала військового флоту взагалі, то у 1635 р. в Атлантиці діяли три ескадри та ще одна доповнювала алжирський галерний флот у середземноморських водах. В цей час у Франції було створено три військових порти – Тулон, Брест та Гавр.

У цей період головним завданням європейського вектору французької зовнішньої політики було протистояння імперським зазіханням Священної Римської імперії, що були спрямовані на встановлення її панування у Європі, а також амбіціям Іспанії та Австрії. Справа у тому, що у XVII ст. ця імперія володіла потенціалом, який дозволяв їй панувати над європейським континентом. Франція, кордони якої знаходились далеко на захід від Рейну, а також Великобританія були по відношенню до неї державами на периферії. Як слушно зауважує американський історик Г. Кіссінджер, якщо б імперські зазіхання імператорів Священної Римської імперії реалізувались, то "відношення західноєвропейських країн до імперії нагадували б відношення сусідів Китаю до Середнього царства. Франція була б порівнюваною з В'єтнамом або Кореєю, а Великобританія – з Японією" [5, с.46].

У світлі цього стає зрозумілим, що найважливішим завданням французької дипломатії на європейській арені у період, що розглядається, було усіяке послаблення Священної Римської імперії та протидія Іспанії та Австрії. Головним супротивником Ришельє у Іспанії був Оліварес (1587–1645), який повів проти французького кардинала активну боротьбу. Відомий французький фахівець з історії Франції зазначеного періоду Ф. Блюш так характеризує франко-іспанське протистояння цього часу, даючи блискучу характеристику його головним діячам: "Як і Ришельє, Оліварес був державним діячем, що випереджає свій час. Перший зменшив владу знаті, виправив та розвинув громадянську адміністрацію, створив матеріально-технічне забезпечення армії, повністю переглянув систему альянсів Франції. Другий, Оліварес, притягнув до Іспанії марранів (на чію фінансову допомогу сподівався), скоротив зазіхання інквізиції, сприяв поверненню євреїв та маврів. Він без труда зрозумів, що зумовлює силу та результативність Ришельє – управління країною, об'єднаною передусім у сфері податків та національної оборони, – та спробував створити із "Іспаній" іспанську версію Франції. На жаль для нього, цей проект погано співвідносився з багатоманітністю інституційних систем Іспанії, що відвернулись від свого відважного ініціатора та наблизили занепад багатой та гордої країни, яка переживала своє "золоте століття" [6, с.230–231]. Тридцятирічна війна (1618–1648) затягуванню якої усіяко сприяв Ришельє, ознаменувалася поступовим встановленням французького домінування у Європі, що співпало із занепадом іспанської могутності на колоніальній арені.

Цілі та завдання французької дипломатії стосовно Алжиру цього часу зводилися до встановлення торгівельних відносин з цією країною, що знайшло прояв у створенні французької торгівельної кампанії Ланш у Бастіон де Франс. Конфлікти між Францією та Алжиром, головною статтею доходів якого було піратство, стали звичайним явищем того часу. 29 вересня 1628 р. марселець С. Наполлон уклав конвенцію відносно Бастіону, результатом чого стала побудова справжньої фортеці, котра перетворилась на один з ключових засобів французького впливу часів Ришельє у Алжирі. Разом с тим, французький кардинал, звичайно, не міг зробити Алжир центром французьких колоніальних прагнень у Північній Африці, причиною чого було переважаюче значення європейського вектору зовнішньої політики кардинала, а також слабкість Франції на морі.

Наступний період у алжирській політиці Франції пов'язаний з перебуванням на французькому престолі Людовика XIV (1643–1715), час правління якого став епохою розквіту та початком занепаду французького абсолютизму. У 1670 р. генеральним сюрінтендантом фінансів став Ж.-Б. Кольбер, який багато уваги приділяв розвитку французької торгівлі та колоніальної політики. Саме торгівельні інтереси у Середземномор'ї змусили Францію активізувати її політику у Алжирі

цього часу. Як зазначає відомий французький спеціаліст з історії Алжиру Ш.-А. Жюльєн, вважати, що "політика християнських держав по відношенню до алжирців зумовлювалася спалахами незадоволення з приводу піратських дій, значить зводити її до загальних міркувань. Якщо народна совість все ж таки повставала проти тих мук, які потерпали полонені, то уряди керувались тими міркуваннями, де на першому місці стояли торгівельні інтереси та суперництво європейських країн" [3, с.339].

Все це разом узяте, а також те, що основою економіки Алжиру було піратство, а постійні військові дії з країнами Європи були вигідні алжирським правлячим колам, зумовлювало специфіку алжирської політики Франції цього періоду. Згідно з оцінкою французького історика Ш. де Ротальє "Алжир не існував, окрім як війною; там він знаходив багатства, добробут, усі радощі, які цивілізовані народи шукають у праці та активному підприємстві" [7, с.18]. Саме цим були зумовлені військові експедиції Франції проти Алжиру цього часу, які готувалися дуже повільно та про які Алжирський Діван (мова йде про аналог Державної ради – С. С.) отримував інформацію від марсельських євреїв.

Ці військові експедиції наражалися на опір алжирців, що зводило їх результати практично нанівець. Навіть коли винахід галіотів дозволив французам не боятися вогню алжирських мортир, бомби загалом вибухали, не досягаючи цілі та результат ніколи не відповідав тим фінансовим зусиллям, що було витрачено. Французькі ескадри марно обстрілювали алжирське узбережжя у 1661 та 1665 рр., а французький військовий Дюкен два рази бомбардував місто. Першого разу (20 серпня – 20 вересня 1682 р.) йому вдалося тільки зруйнувати п'ятдесят будинків та вбити п'ятсот мешканців. Друга ж спроба (червень – липень 1683 р.) призвела до великих матеріальних збитків, а також завдання фізичних пошкоджень французьким резидентам у Алжирі. Саме в цей час було вбито старого священника Жана Ле Ваше, котрого прив'язали до жерла гармати. П'ять років по тому французький військовий д'Естре випустив по місту десять тисяч бомб, які серйозно пошкодили форти та будівлі.

У 1664 р. Франція, виходячи із торгівельних інтересів, здійснила спробу оволодіти стратегічно важливим містом Джіджелли, але після важкої висадки французькі війська зазнали поразки від турків та кабілів. У цілому, військові конфлікти між Францією та Алжиром не припинялись протягом усього XVII ст. Після смерті Сансона Наполона, що підписав договір про Бастіон, який було розглянуто вище, стан війни між Алжиром та Францією тривав ще майже дев'ять років (1636–1643). Але все ж ніколи ще Франція не активізувала свою алжирську політику так, як це відбулося після 1661 р. із переходом усіх державних справ до рук Людовіка XIV. І причиною цього було те, що на алжирську політику французів в цей час починають впливати нові фактори.

До 1661 р. характерною рисою алжирською політикою Франції була її зосередженість у руках представників релігійної течії лазаристів, що була заснована Вінцентом де Полем. У якості апостоличних вікаріїв та організаторів церкви у Африці вони отримали дійсно єпископську владу та постійно брали участь у процесі викупу рабів з Алжиру. Лазаристи були довіреними особами, як рабів, так і їх родичів, й без їх сприяння неможливо було вести переговори, що стосувалися викупу полонених. Крім того, представники цієї релігійної течії займали посади консулів та були необхідними посередниками між французьким королем та алжирцями. Ця потрійна роль часто дозволяла їм підняти королівські концепції алжирської політики Франції своїми та навіть нав'язувати їх французьким правлячим колам.

Однак, як зазначає французький історик Ш.-А. Жюльєн, "за спиною святого Вінцента де Поля, якого часто захоплювали проти його волі, стояла компанія (мається на увазі компанія Ла-Каль та Кабо Негро. – С. С.). Фактом є те, що Вінцент не бажав консульств та що саме герцогиня д'Егійон переконала його у перевагах останніх та купила почергово консульства у Алжирі (1646) та Тунісі (1648). Вона ж, окрім міністрів, запропонувала у 1659 р. використовувати кошти від церковних зборів для субсидування приватної експедиції проти Алжиру під командуванням шевальє Поля, єдиного командира ескадри, який відчував священну ненависть до невірних" [3, с.341–342].

У світлі цього, а також враховуючи те, що починаючи з 1656 р., відбулася активізація експансіоністської політики Османської імперії в Європі, Людовік XIV був змушений за закликом римського папи зосередити свої зусилля у Кандії та на угорській землі з метою протистояння "ісламському фактору" [4, с.41]. Алжирська політика Франції цього часу, таким чином, формувалася необхідністю протидіяти турецькій загрози у Європі, та, з іншого боку, лишатися вірною союзу з Туреччиною. І єдиним "соломоновим рішенням" цілого комплексу зовнішньополітичних проблем французької дипломатії, яка була вимушена лавірувати між європейським вектором своїх зовнішньополітичних інтересів та союзними зобов'язаннями відносно Туреччини стали періодичні військові експедиції проти алжирців, які диктувалися чисто комерційними міркуваннями. Це, певною мірою, дозволяло виконувати релігійну місію французького короля та виконувати черговий "христовий похід" проти "невірних", а, з іншого боку, відіграти роль захисника християнства від ісламу.

Але з 1670 р., коли генеральним контролером фінансів став Ж.-Б. Кольбер, алжирська політика Франції поступово звільнилася від релігійного впливу. Так, у 1672 р. маркіз де Фьокь'єр отримав наступну відповідь відносно доповідної записки Лейбніца про необхідність завоювання Єгипту: "Я нічого не кажу вам про проекти Священною війни, бо ви знаєте, що з часів Людовіка Святого вони вже не в моді" [3, с.342]. Як відомо, складаючи вказівки для майбутніх дипломатів у

колоніях, французький філософ Лейбніц наполягав на необхідності приховувати "мирське" та "корисне" видимістю "священного" та "чесного". Виходячи з цього, Кольбер застосував до алжирської політики Франції ці абстрактні філософські формули, що їх Лейбніц призначав для Єгипту. У світлі цього "христовий похід" за віру та за полонених алжирських рабів був лише меркантильною справою, де за проявом військової сили негайно з'являлися комерційні пропозиції.

Оскільки Кольбер усе підпорядковував інтересам французької торгівлі, то саме для того, щоб задовольнити торговців, він, передусім, відібрав у лазаристів консульства у Алжирі. Справа у тому, що лазаристи, здійснюючи керівництво консульствами, часто здійснювали невірні з точки зору фінансів операції та збирали нові мита з французьких кораблів. Ще однією причиною відмови від переважної ролі лазаристів у консульствах була їх опозиція до продажу контрабандної зброї, що збагачувала французьких резидентів.

Важливою подією алжирської політики Франції часу правління Людовіка XIV, стало те, що французьким резидентам у Алжирі, які були постійними прихильниками застосування військової сили відносно алжирських піратів, вдалося втягнути Кольбера до цілого ряду військових експедицій проти Алжиру. Зокрема, французькі резиденти рекомендували першому міністру Людовіка XIV бути більш жорстким відносно алжирських піратів, "занести над ними свою палицю" [3, с.343]. Характерним є те, що Кольбер спрямовував військові експедиції проти Алжиру не тоді, коли йому цього бажалося, а коли це дозволяло міжнародне становище Франції у Європі. Так, 1672 р. у зв'язку з війною Франції з Голландією, сталося примирення французів з алжирськими піратами. У період між Німвегенським миром 1678 р., який став часом найбільшого французького впливу у Європі, та війною Аугсбурзької ліги, французький король відновив політику "залякування" Алжиру, що знайшло свій прояв у експедиціях Дюкена до Архіпелагу (1681–1684) та бомбардування Алжиру та Тріполі. Однак у 1688 р. міжнародне становище Франції у Європі погіршилося та Людовік XIV висловився за встановлення мирних відносин з Алжиром та Османською імперією. У 1688 р. Людовік XIV почав третю війну (1688–1697) свого царювання проти держав континентальної Європи, що вкрай виснажила обидві сторони. На той час Кольбера вже не було в живих, а військовий міністр Франції Лувуа був справжнім представником французького дворянства, яке прагнуло досягти військової слави та було готове воювати "в ім'я слави короля", не зважаючи на економічну виснаженість країни [8, с.215].

Після смерті Людовіка XIV 1715 р. на французький престол вступив Людовік XV (1715–1774), але він отримав дуже важкий політичний спадок від свого попередника. До того ж, війна за "польську спадщину" (1733–1735), війна за "австрійську спадщину" (1740–1748) та Семирічна війна (1756–1763) призвели до цілого ряду поразок у

зовнішній та колоніальній політиці Франції. Замість того, щоб зосередити свою увагу на захисті французьких колоній у Північній Америці, Людовік XV дав втягнути себе до європейських континентальних війн, які послабили Францію [8, с.255].

Розмірковуючи над причинами поразки Франції у Семирічній війні, яка стала фактично початком встановлення британського домінування на колоніальній арені, сучасний британський історик Ф. Маклінн у своїй фундаментальній праці "1759. Рік завоювання Британією світового панування" зазначає, що при цьому слід враховувати відмінності між французькою та британською політичними елітами". Одна була об'єднаною та самовпевненою, а друга – такою, що розривалася на частини конфліктами, фракційністю та сумліннями. Безперервна боротьба між королем та парламентом, набожними віруючими та філософами, католиками-ультрамонтанами (прибічниками абсолютного авторитету римського папи) та антиєзуїтами фатально зменшила здатність приймати рішення, волю та моральний стан французів... Деякі історики навіть стверджують, що у Франції у роки Семирічної війни були наявними ознаки того, що вона знаходиться на порозі громадянської війни або передчасного спалаху революції, котра після 1789 р. покінчила із династією Бурбонів" [9, с.610–611]. Цей висновок британського дослідника цілком є вірним також при аналізі цілей та завдань алжирської політики французьких правлячих кіл зазначеного періоду.

Як вже зазначалося, послаблення міжнародного положення Франції на європейській геополітичній арені, невдачі її зовнішньої та колоніальної політики стали причиною того, що час правління Людовіка XV став своєрідною паузою у алжирській політиці Франції. Все це співпало з занепадом самого Алжиру у XVIII ст. через те, що нерівноправні договори з європейськими державами, напади ворожих ескадр та нестача досвідчених екіпажів для піратських кораблів різко погіршили економічний стан цієї країни. Як зазначає відомий французький знавець історії Північної Африки Ш.-А. Жюльєн, протягом "чверті сторіччя (1765–1792 рр.) добич не досягала ста тисяч франків" [3, с.345].

Події Великої французької революції кінця XVIII ст., повалення монархії у Франції, наполеонівські війни внесли величезних змін до системи міжнародних відносин, кинувши виклик європейській рівновазі сил. У цих умовах інтереси алжирської політики відійшли для французьких правлячих кіл на другий план, оскільки головними на той час для них були не успіхи колоніальної політики, а ситуація, яка стрімко змінювалася у самій Франції. Великого значення також відіграло загострення відносин з іншими державами Європи у зв'язку з революційними подіями. Однак навіть у цей час Алжир продовжував поставляти у Францію зерно завдяки діяльності Африканської компанії.

Згідно рішенням Віденського конгресу 1814–1815 рр., за участі провідних європейських країн, Франції повернули її державні межі 1792 р., але позбавили більшої частини колоніальних володінь, що практично звело нанівець її геополітичні амбіції стосовно Алжиру. Тим не менш, Франція відмовилася приєднатися до проектів ліквідації піратства, прийнятих Лондонськими конференціями 1816 р. Причина цього полягала у тому, що замість сприяння посиленню морської гегемонії Великобританії, французькі правлячі кола схилилися до збереження піратства, бо це надавало можливість Франції демонструвати хоча б видимість наявності геополітичних цілей та завдань стосовно Алжиру, не кажучи вже про інтереси торгівлі [7, с.354].

Франції знадобилося півтора десятиліття, щоб отямитись від поразки у наполеонівських війнах та стабілізувати свої міжнародні позиції у Європі. У період Реставрації Бурбонів (1815–1830) активність колоніальної політики французьких правлячих кіл обмежувалась практично тими володіннями, що їй було їх повернуто згідно Паризького мирного договору 1814 р. Тим не менш, інтерес до Алжиру продовжував зберігатися, оскільки був зумовлений промисловою революцією у Франції, яка почалася ще наприкінці XVIII – поч. XIX ст. та швидким зростанням фабричного виробництва.

Важливу роль також відіграло те, що в цей час Алжир опинився у центрі уваги провідних європейських країн внаслідок питання про піратство, що його було формально заборонено Лондонськими конференціями 1816 р. Від імені Європи до алжирського дея було направлено французького та алжирського адміралів, яких він прийняв з іронією. Питання про піратство, зрозуміло, було лише прикриттям геополітичних цілей європейських держав стосовно Алжиру. До найбільш енергійних дій вдалася британська ескадра лорда Екмауса, але вона наразилася на опір алжирців 27 серпня 1816 р. Пізніше, 1825 р. до аналогічної спроби захопити Алжир вдався британський адмірал Ніл, але і цього разу оборона Алжиру витримала.

Що ж стосується Франції, то найбільш тісно були пов'язані з Алжиром торгівельними інтересами марсельські торгівельні фірми. 1815–1820 рр., коли відносини між Францією та Алжиром погіршились, марсельські торгівельні кола розраховували на легкість захоплення Алжиру а їх представники використовували весь свій вплив на французькі правлячі кола, зауважуючи, що Алжир може посісти таке значення для Франції, яке має Індія для Великобританії. Разом з тим, Алжир ще міг би довго залишатись незалежним, якщо б не фінансові ускладнення алжирського дея та задирлива поведінка французького консула Девалю не призвели до відомої сцени "вдару віялом" 30 квітня 1827 р. [7, с.355].

Зрештою, у жовтні 1829 р. французи вдалися до переговорів з Єгиптом відносно "алжирської проблеми" намагаючись підштовхнути правителя Єгипту Мухамеда Алі до захоплення Алжиру. Але ця

дипломатична комбінація наразилася на опір Великобританії, під тиском якої турецький султан заборонив своєму "васалу" Мухамеду Алі починати військові дії проти Алжиру, внаслідок чого у листопаді 1829 р. франко-єгипетські переговори було припинено. Зазнавши невдачі у ході переговорів з Єгиптом 1829 р., французи почали безпосередню підготовку власної військової експедиції проти Алжиру, й з цього моменту захоплення ними цієї країни стало лише питанням часу.

Таким чином, алжирська політика Франції, з моменту свого виникнення 1564 р. та до прийняття рішення французькими правлячими колами 1829 р. про необхідність захоплення Алжиру, пройшла тривалий історичний шлях. Протягом декількох століть складовими цієї політики були торгівельні інтереси Франції у Алжирі, бажання французьких правлячих кіл використати "алжирське питання" у своїй боротьбі за панування у Середземномор'ї, а також залежність цієї політики від положення Франції на міжнародній арені. Особливості формування та провадження політики французьких правлячих кіл щодо Алжиру після окупації цієї країни потребують подальшого дослідження.

Література

1. **Nettement A.** Histoire de la conquete d'Alger écrite sur des documents inédits et authentiques / A. Nettement. – P.: Jacques Lecoffre et C, Libraires, Rue du Vieux – Colombier, 29, 1856. – 667 p.; Leynadier et Clausel. Histoire de l'Algérie Française / Leynadier et Clausel. – P.: Chez H. Morel, Editeur, 12, Rue de Constantine, 1848. – 403 p.; Rotalier Ch. de. Histoire d'Alger et de la pyraterie des turcs dans la Méditerranée, a dater du seizieme siècle / Ch. de Rotalier. – P.: Chez Paulin, Librairie – Editeur, Rue de Seine, 33, 1841. – 522 p.; История XIX века: в 8 т. / [ред. Лависс и Рамбо]. – М.: Государственное социально-экономическое издательство, 1938– . – Т.4. – 1938. – 663 с. 2. **Хмелева Н. Г.** Вооруженная борьба алжирского народа за независимость в XIX в. / Н. Г. Хмелева. – М.: Наука, 1986. – 275 с.; Ланда Р. Г. Борьба алжирского народа против европейской колонизации (1830–1918 гг.) / Р. Г. Ланда. – М.: Наука, 1976. – 290 с.; Луцкий В. Б. Новая история арабских стран / В. Б. Луцкий. – М.: Наука, 1965. – 425 с. 3. **Жюльен Ш.-А.** История Северной Африки. Тунис, Алжир, Марокко от арабского завоевания до 1830 года / Ш.-А. Жюльен. – М.: Издательство Иностранной литературы, 1961. – 422 с. 4. **История Османского государства, общества и цивилизации.** – М.: Издательская фирма "Восточная литература", 2006. – 602 с. 5. **Киссинджер Г.** Дипломатия / Г. Киссинджер. – М.: Научно-издательский центр "Ладомир", 1997. – 848 с. 6. **Блюш Ф.** Ришелье / Ф. Блюш. – М.: Молодая гвардия, 2006. – 323 с. 7. **Rotalier Ch. de.** Histoire d'Alger et de la pyraterie des turcs dans la Méditerranée, a dater du seizieme siècle / Ch. de Rotalier. – P.: Chez Paulin, Librairie – Editeur, Rue de Seine, 33, 1841. – 522 p. 8. **История дипломатии:** в 3 т. / История дипломатии. – М.: ОГИЗ Государственное социально-экономическое издательство, 1941. – 566 с.

9. **Маклинн Ф.** 1759. Год завоевания Британией мирового господства / Ф. Маклинн. – М.: Издательство АСТ. – 638 с.

Саранов С. В. Историческая эволюция алжирской политики Франции, 1564–1829 гг.

В статье рассматриваются основные этапы внешней и колониальной политики Франции в отношении Алжира. Основываясь на широком круге источников и учитывая результаты исследования этого вопроса, автор подвергает анализу факторы, влиявшие на формирование алжирской политики французских правящих кругов в различные исторические периоды.

Ключевые слова: Франция, Алжир, внешняя политика, колониальная политика, международные отношения.

Саранов С. В. Історична еволюція алжирської політики Франції, 1564–1829 рр.

У статті розглянуто основні етапи зовнішньої та колоніальної політики Франції стосовно Алжиру. Базуючись на широкому колі джерел та враховуючи результати вивчення цього питання, автор піддає аналізу фактори, що впливали на процес виробки алжирської політики французьких правлячих кіл.

Ключові слова: Франція, Алжир, зовнішня політика, колоніальна політика, міжнародні відносини.

Saranov S. V. The historical evolution of the Algerian Policy of France, 1564–1829

The main periods of French foreign and colonial policy concerning Algeria have been studied in this article. Based on a wide range of authorities and taking into consideration the results of scientific research into this issue the author has analyzed what exerted influence upon the French ruling circles with regard to Algerian policymaking.

Keywords: France, Algeria, foreign policy, colonial policy, international relations